

JOUNI AVELIN & TAPANI KILPELÄINEN

Moralismin alkuperästä

Le Figarossa (2.4.) Sébastien Lapaque haastatteli filosofi Alain Finkielkrautia kahden tuoreen E. M. Cioran -ranskannoksen tiimoilta. Alain Paruit on hiljattain ranskantanut L'Herne-kustantamolle kaksi kulttuuripessimistisen aforistikon varhaisteosta nimillä *Transfiguration de la Roumanie* (alun perin 1936) ja *De la France* (1941), joiden myötä kuva nuoresta Cioranista antisemitistisenä totalitaristina, joka myöhemmin pyrki peittämään menneisyytensä voidakseen menestyä Ranskan kirjallisessa maailmassa, on vahvistunut entisestään.

Finkielkraut kuitenkin uskoo, että Cioran todella häpesi nuoruudensyntejään ja omaksui uuden näkökulman. Hän osoittaa Cioranin myöhempiä kirjoituksia lainaamalla, että tämän katsomukset muuttuivat jyrkästi: Cioran totesi myöhemmin, että hänen nuoruudessaan koko Eurooppa uskoi nuorisoon, ja fasismivetoisella nuorisolla taas oli tuolloin tapana kannattaa verenhimoisia poliittisia suuntauksia. Nuoren Cioranin antisemitismin Finkielkraut puolestaan selittää pienen kansan komplekseilla: hänen mukaansa romanialainen Cioran oli vakuuttunut, että isänmaan täytyi saada huomiota keinolla millä tahansa, ja Finkielkraut uskoo, että romanialaiset kadehtivat juutalaisten näkyvää asemaa.

Totalitarismista Cioran irrottautui Finkielkrautin katsannossa viimeistään vaihtaessaan kirjoituskielessä romaniasta ranskaksi ja ryhtymällä moralistiksi. ”Moralistit eivät ole moraalin harjoittajia, moralistit paljastavat tuskallisia totuuksia”, Finkielkraut summaa.

Lapaquen mukaan Cioranin varhaisajattelu muistuttaa siitä, että älyllisyydenvastaisuus on vahvistanut asemiaan myös nykyään. Finkielkrautille anti-intellektualismi onkin 1900-luvun suuri mysteeri:

toiminnan ja elinvoiman puolesta puhuminen merkitsee hänelle fasismien korkeinta muotoa. Nykyajan anti-intellektualismi kuitenkin eroaa nuoren Cioranin kirjatietoa kaihtavasta elinvoimailusta, sillä välittömässä läheisyydessämme ei vaikuta enää vaisto vaan tekniikka: reaaliaikaisessa tiedonvälityksessä ei enää tarvita välitystä, ponnistelua tai tietoa. Älyllisyyden vastustaminen ei enää ole ideologiaa vaan ajattelutapa, jonka tekniikka tarjoaa valmiina, sanoo Finkielkraut.

Uskollaan ja uskottaan autuaaksi

The Times Literary Supplement julkaisi 18.3. Joshua Cohenin ja Thomas Nagelin esseen John Rawlsin uskontosuhteesta. Poliittisen filosofian henkiinherättelijän jäämistöstä on löytynyt ilmeisesti 1990-luvulla kirjoitettu teksti ”On My Religion”, jossa Rawls paljastaa muun muassa harkinnensa nuorna miehenä pappis-seminaariin menemistä. Cohenin ja Nagelin mukaan Rawlsin uskonnolliset katsomukset ovat perustavan tärkeitä koko hänen ajattelulleen, sillä rawlsilainen vapaamielisyys paljastuu eräänlaiseksi uskonnollisen suvaitsevaisuuden ulottamiseksi kaikkeen yhteiskunnalliseen ajatteluun.

Rawlsin vuonna 1942 kirjoittama tutkielma ”A Brief Inquiry into the Meaning of Sin and Faith: An Interpretation Based on the Concept of Community” sisältää Cohenin ja Nagelin mukaan runsaasti yhtymäkohtia hänen myöhempään ajatteluunsa. Rawls pitää pahimpana syntinä ylpeyttä, sillä se saa ihmisen pitämään itseään muita parempana ja panee muodostamaan suljettuja ryhmiä. Tämä johtaa samaan päätelmään kuin *Oikeudenmukaisuusteoriassa*: etuja ei käy jakaminen ansioiden perusteella. Nuoren Rawlsin

silmissä ihminen ei voi ansaita pelastusta sen paremmin kuin hän vanhemman Rawlsin silmissä voi ansaita oikeudenmukaisen kohtelun.

Nuori Rawls uskoi vielä universaaliuteen ja harmoniaan, joka tekisi politiikan tarpeettomaksi. Siksi Cohen ja Nagel pohtivatkin, missä vaiheessa Rawls on tajunnut, että poliittinen elämä muodostaa oman moraalisen ongelmansa. Heidän mukaansa Rawls ymmärsi, ettei yhteiskunta voi perustua uskoon, mutta monista muista liberaaleista poiketen hänen yhteiskuntanäkemykseensä liittyi syvälinen ymmärrys uskonnon merkityksestä. Valtion ja uskonnon erottaminen on tärkeää juuri siksi, että erilaisten näkemysten edustajat voivat löytää yhteisen argumentaatiokentän, vaikka ovatkin eri mieltä pelastuskeinoista ja maailman olemuksesta. Inkvisition tutkiminen opetti Rawlsin vierastamaan uskonnon käyttöä lyömäaseena, mutta uskoa sinänsä hän ei halunnut politiikan liepeiltä häätää. Suvaitsevaisuus kun ei hänen mukaansa perustu epäilyyn vaan uskoon.

Yasujiro Ozzy ja muut klassikot

*World Literature Today*n teemanumerossa ”Maanpakolaisuus ja siirtolaisuus” (2/2009) Tahar Ben Jelloun kertoilee kuulumisistaan. Suunnitteilla on näytelmä Jean Genet’stä, jonka kirjailija kertoo tunteneensa hyvin. Tekeillä on myös pienoisoromaani *Elle l’a tué*, jossa työssään uupunut siirtolaismies siirtyy eläkkeelle, mutta menettääkin samalla työn ja kodin varaan rakentuneen elämänrytinsä. Hän palaa Marokkoon, jonne hän rakentaa toiveikkaasti suuren omakotitalon ja jää odottamaan lapsiaan vierailuille. Kukaan ei tule, ja mies kuolee.

Kirjoittelunsa lisäksi Ben Jelloun kertoo omistautuvansa 1940- ja 1950-luvun klassikkoleffojen kat-

otteita ajasta

seluun. Ohjelmistossa on erityisesti Fritz Langin, Mireille Ozyn, Luis Buñuelin, Howard Hawksin ja Orson Wellesin leffoja. Hetkinen! Mireille Ozy? Jacques Beckerin elokuvassa *Arsène Lupin – gentlemannivaras* (1957) sisäkköä näytellyt Ozy ei oikein tunnu kuuluvan joukkoon. Rohkenemme arvata, että asialla on vanha tuttumme (kenties kääntäjän) sanasokeus ja arvatenkin Ben Jelloun on tarkoittanut japanilaisohjaaja Yasujiro Ozua – ainakin hänen uusi romaanisommitelmansa on kuin suoraan Ozun elokuvista.

Miksei meillä, koskaan ja aina?

Kritiikin Uutisissa (1/09) Juri Nummelin kysyy, miksei Suomessa arvioida viihdekirjallisuutta. Viihdekirjallisuuden karsastamisessa on pitkät kotoiset perinteensä ja ainoastaan dekkarit ylittivät uutiskynnyksen. Naisille suunnatussa mediassakin nooterataan vain sellaiset viihdekirjat,

jotka on noteerattu naisille suunnatussa mediassa, ”mutta löytyykö asiantuntevaa kirjallisuuskriittikkoa, joka osaisi erotella Marian Keyesin ja Sophie Kinsellän hyveet ja paheet ja tehdä sen vielä kiinnostavasti, kirjojen omista lähtökohdista käsin?”

Kateudesta vihreänä Nummelin on seurailut rapakontakaista *Bookgasm*-nettisivua, jolla arvioidaan ilman mitään kyykytystä muun muassa sarjakuvaa, trillereitä, länkäreitä, kauhua ja scifiä. ”Missä siis viiyy Suomen *Bookgasm*?” kysyy Nummelin. Pisimmän sormensa hän suuntaa arvostelijoiden liiton SARV:n puheenjohtajaan Siskotulikki Toijoseen, joka ”on usein kritisoinut Kritiikkiportin pääkirjoituksissaan ja *Kritiikin Uutisten* kolumneissaan kaiken viihteellistymistä”.

Mikseivät kriitikot sitten voi kertoa, mikä viiheessä on huonoa tai hyvää, kysyy Nummelin. ”Lukijaa, joka haluaa tietää, mikä uusi sinkkuelämästä kertova kirja voisi sopia hänelle juuri tässä tilanteessa ja auttaisi häntä arvioimaan omaa elämäänsä, ei paljon auta Adornon

siteeraaminen.”

Ottamatta tarkemmin kantaa tähän määritelmään kirjallisuuden tehtävästä, sen enempää kuin teologialta haiskahtavaan *kaiken* viihteellistymiseen, voitaneen tyytyä avaamaan sattumanvaraisesti Adornon *Esteettinen teoria* (suom. Arto Kuorikoski, Vastapaino 2006), vaikkapa sivulta 287:

”Se, joka vastustaa taiteen oletettua formalismia, taidetta taiteena, puolustaa sitä epähumanisuutta, josta se syyttää formalismia, ja tekee näin niiden klikkien nimissä, jotka vaativat mukautumista alistettuihin säilyttääkseen paremmin niiden hallinnan. Aina kun hengen epähumanisuudesta valitetaan, se tapahtuu humanisuuden vastaisesti; vain sellainen henki kunnioittaa ihmistä, joka sen sijaan että palvelisi sitä sellaisena miksi se on tullut, uppoutuu siihen, mikä ihmisille tuntemattomana on kuitenkin ihmisten omaa.”

Ellei tästä ole apua sinkun elämäntuskaan, niin mistä sitten?